

gaudre que *varao* ---», ací tractant-se, doncs, d'un curs d'aigua tortuós, *Calendau* v, 54.2. Potser un mer homònim. Si bé no escassegen les possibilitats d'enllaç semàntic de les dues idees. —² Però allí és relacionat amb el mot nòrdic *baratta* 'lluïta', idea absolutament insostenible per llatí vulgar **baratta* (veg. *DCEC* I, 393-94). Moll en la segona ed. del volum 1, p. 278, afegeix ja l'anotació «desconeguda», en primer lloc, però sense esborrar la nota. —³ Ernout-Meillet, *Dict. Etym. Lat.* III, p. 121.

BARANA, 'construcció que voreja una plataforma o altre espai (per servir de passamà o evitar que hom caigui)', mot que amb una forma VARANDA és antic en totes les llengües romàniques del Sud-oest, d'origen pre-romà, i ve probablement d'una paraula sorotàptica germana del lit. *varanda* 'baga o rotllo que enquadra una roda o uns animals' i del sànscrit *varanda* 'barrera', 'envà', 'mota divisòria'. □ 1.ª doc.: 1082, doc. de St. Cugat.

És la primera documentació que es troba del mot en romànic en general: és en un doc. original, després aplegat en el Cartulari d'aquest monestir (II, 368), i allí ja té el sentit de 'construcció baixa que enronda una terrassa (o *solarium*)': «solarium ibi faciatis ex petra et calce prope ipsam turrem, cum ipsa *baranna*», on ja es presenta amb l'assimilació *nn* de *ND*, pròpia del català arcaic. No sembla que fos menys antic en les tres llengües romàniques veïnes, car si bé només l'oc. ant. *baranda* podem documentar-lo en el S. XII, el cast. *baranda* es presenta molt copiós en textos del S. XV (c. 1460; Nebr.); molts textos de marcat caràcter genuí en el XVI), el port. *varanda* no sols figura en un autor tan tradicional i popular com Gil Vicente el 1498 (VII, 333) sinó que en la seva expansió en massa a les costes de l'Índia sabem que els portuguesos per aquest temps l'empraven molt i notaren ja la identificació amb el mot autocton.

En català tenim tot seguit les diverses accepcions paral·leles. Predomina certament en l'ús comú la que Onofre Pou (1575, p. 90) defineix «*barana* de la escala o de corredor o tarrat, o altra part, que guarda no's puga caure (*peribolus, septum*)», però també és molt popularment 'el conjunt de barres o balustres col·locats entorn del buc del carro' i coses anàlogues (cf. *BDC* XIX, 88; XX, 117) o, dit en plural, s'aplica a les cordes que guarden els passatgers vora l'Ebre i en les barques de pas (*BDC* IX, 64); la pronúncia vulgar més corrent, sobretot en cat. central i rossellonès, però també a l'Ebre, és *bràna* (reducció fonètica corrent i quasi obligada en aquestes condicions). *BDC*, I, c. i VIII, 15, i IX, 41. Ja ens apartem un poc més amb el sentit de 'portella d'una tanca, o d'una cleda', que justament és pròpia dels parlars catalans i gascons més conservadors, en els Pirineus centrals, i allí l'he sentida per Andorra, Cerdanya i moltes valls més o menys distants d'aquestes cap a Ponent i poc o molt més a l'Est. Els sentits dels primitius es poden complementar amb els que li fan suposar derivats catalans i catalano-mossàrabs tan arcaics com *barandat*,

barandano (veg. infra).

En castellà també en tenim d'altres: «menianum, tabulatum» (o sigui 'paret', 'pis') segons Nebr., 'corredor o terrassa' en F. de Monzón (1544) i en Lope de Vega, argentí *baranda* 'tancat de pals que enclou una propietat, alt-arag. *baranda, -ana, -ndao* «redil para ovejas» (Krüger, *VKR* VIII, 51; *Die Hochpyr.* A II, 364; Kuhn, *ZRPb.* LVII, 343); amb els deriv. domin. *abarandao* «arrinconado» i canar. *barandillas* «jamugas» (*BRAE* VII, 333). A Portugal, ultra la més corrent, trobem 'balcó (especialment el que corre tot entorn d'un edifici)', 'terrassa', i en el Minho 'recinte adjunt a una habitança en el qual dormen els hostes i els criats' (*RL* XIV, 168). En llengua d'oc ant. és 'defensa, barricada' ja en el S. XII, 'barana' a Magalona, a. 1331 (*ARom.* XIII, 369), gc. *barana* 'tanca o cleda d'ovelles'; i ens interessa de prop el derivat *barann* 'halo (del sol o de la lluna)'¹ (Rohlf's, *BhZRPb.* LXXXV, § 153; Schmitt, *La vie pastor. dans les Pyr.* Cent., 19; *VRom.* II, 162).² En fi, el mot no ha restat estrany al basc, on *baranda* en l'acc. 'balcó, balustrada' és comú a tots els dialectes llevat del labortà i el baix-navarrès, però també en aquest el topem si bé en el sentit de «arrêt, lieu d'attente», i el labortà Haraneder va usar-lo per designar la porxada que rodejava la piscina de Jerusalem de què parla l'Evangelí de St. Joan.³

Fins ací totes les formes citades són homogènies. S'aparten un poc més algunes que es podrien explicar per un derivat en -JA (*BARANDIA): arag. de Broto i Torla *baraña* «cerca para encerrar el ganado», «puerta de esa cerca» (Krüger i Kuhn, I, c.), salm. *baraño* «fila de heno recién guadañado y tendido en tierra», prov. *baragno* 'clos, tancat',⁴ delfinès *baràgni* id. (*TdF*), su. fr. *baragne* 'barana', «rampe d'appui» (Wisler, *RFgn.* XXVII, 690, n. 8); Frankhauser, *RDR* III, 45), piem. *baragna* 'tancat'. Però ja és completament problemàtic i es presenta sens dubte com a ben inversemblant, que el grup de mots parònim d'aquest *baragno* amb el sentit adjectiu de 'estèril' o 'camp estèril, ple de brossa i bardissam' tingui res a veure amb això.⁵

Quant a l'etimologia llunyana, el que es pot assegurar de bon antuvi, vista la data medieval del mot en català i llengua d'oc, i fins portuguès i castellà, és que el tipus *baran(d)a* és d'origen europeu i no pas asiàtic, per més que *varanda* es trobi en sànscrit. I si volem precisar la forma inicial del mot, pensarem que la seva primera consonant degué ser *v-* més que no pas *b-*, tenint en compte el port. *varanda*, puix que el portuguès és, entre les llengües afectades, la que ha mantingut sempre la distinció entre *v-* i *b-*, amb una constància més fixa; també és la grafia usual en castellà antic, testimoni en Nebrija, mentre que la *b-* de la variant catalana, occitana i franco-provençal, vist que en posició inicial hi ha hagut alguna fluctuació en aquest punt en tots els dialectes dels dos vessants pirinencs i ja no hi anem tant a la segura, es pot explicar vàriament, però sobretot per la influència del poderós grup de mots connexos o sinònims formats